

Patrimoniul și educația în aer liber

Camelia Popescu

Centrul de Pregătire Profesională în Cultură

În cadrul proiectului de cooperare europeană ECHOE, în ultimii doi ani, Centrul de Pregătire Profesională în Cultură a explorat o nouă modalitate de dezvoltare a competențelor profesionale, combinând educația cu și despre patrimoniu cu învățarea în aer liber.

Pornind de la o analiză a nevoilor, proiectul „ECHOE – Education for Heritage, Outdoor Education” și-a propus explorarea modalităților de combinare a educației pentru/despre patrimoniu, în special cea legată de sit-uri istorice și arheologice, cu educația în aer liber, cuprinzând elemente de ecologie, protecția patrimoniului, sporturi, activități recreative și în aer liber, precum și a modalităților de stabilire a unor conexiuni între aceste domenii și diverse grupuri de adulți care învață.

Grupurile țintă cu care am lucrat în acest proiect au fost: reprezentanți ai centrelor culturale, bibliotecilor și muzeelor, reprezentanți ai ONG-urilor care oferă servicii educaționale, culturale și de turism, reprezentanți ai administrației regionale responsabile cu politicile culturale și educaționale, adulți care participă la programe educaționale, formatori din structuri publice și private.

I. Cercetare privind necesitățile de formare

Partenerii din cele șase țări implicate în proiect - România, Italia, Austria, Turcia, Belgia și Norvegia au considerat că e necesar să evalueze cunoștințele și percepția viitorilor beneficiari cu privire la subiectele legate de educația pentru patrimoniu și de educația în aer liber, aceasta fiind o etapă preliminară pentru dezvoltarea unei serii de materiale educaționale.

Un motiv pentru efectuarea acestei cercetări a fost evaluarea gradului de deschidere a profesioniștilor din grupurile-țintă față de abordarea propusă de proiectul ECHOE, respectiv îmbinarea de metode și subiecte pentru ca adultul care învață să beneficieze de o mai bună experiență de învățare. Percepția acestei abordări a fost în general pozitivă, iar participanții au avansat mai multe idei: latura recreativă a experienței este foarte atrăgătoare; posibilitatea de a implica utilizatori care sunt în mod normal reticenti față de începerea unui program de învățare tradițională din motive de vârstă și educație individuală; programele care implică atât adulți, cât și copii reprezintă o modalitate de atragere a adulților spre învățare, precum și o modalitate de îmbunătățire a comunicării dintre adulți și copii (România); libertatea de mișcare oferă oportunitatea de observare a locului și de dezvoltare a curiozității adulților, aduce un sentiment de bucurie în proces și poate produce și rezultate de învățare care se mențin pe termen lung (Turcia).

În această fază a proiectului s-au organizat focus grupuri și au fost consultați 100 de beneficiari, din toate cele șase țări. Conform participanților, un element esențial al abordării ECHOE din punctul de vedere al resurselor umane este nevoia unui număr mai mare de facilitatori în domeniul educației, pregătiți să folosească educația în aer liber și pentru patrimoniu, cu accent pe dezvoltarea capacității de a crea și de a transmite emoții. În

anumite cazuri, programele care implică patrimoniul și cultura se „vând” mai greu, astfel încât este nevoie de mai multă promovare. În ceea ce privește asistența financiară, pentru grupurile și indivizii cu acces limitat la educație și cultură, este necesară identificarea de resurse financiare suplimentare pentru a sprijini participarea acestora.

O listă de teme din cadrul acestui subiect a fost prezentată participanților pentru a li se evalua interesul. Păstrarea patrimoniului natural și cultural, precum și cunoștințele privind mediul natural și mediul construit s-au dovedit a fi teme de interes pentru toți participanții. Comunicarea și integrarea socială au prezentat interes pentru participanții din România, Italia și Turcia. Dezvoltarea durabilă a primit comentarii pozitive din partea participanților din România, Italia, Norvegia și Turcia.

În timpul dezbaterilor, au fost evidențiate alte aspecte relevante pentru proiect, cum ar fi înțelegerea uneori limitată a patrimoniului cultural, faptul că educația în aer liber nu este o metodologie uzuală, faptul că patrimoniul cultural este perceput ca fiind important pentru profesioniști, dar nu foarte atractiv pentru public și faptul că, în unele țări, nu este integrat și sprijinit de politicile educaționale. De asemenea, participanții au observat că educația pentru patrimoniu și educația în aer liber, precum și combinația dintre ele sunt asociate cu ușurință cu un itinerariu turistic, riscând astfel să fie considerate doar servicii turistice.

Cercetarea ne-a oferit o privire de ansamblu asupra diferitelor contexte ale implementării proiectului. Creând un tablou caracterizat de diversitate, ne-a ajutat să înțelegem diferitele nevoi și așteptări ale profesioniștilor din domeniul culturii și al educației din țările implicate. Analiza a dovedit necesitatea inițiativei acestui proiect și ne-a indicat direcțiile de urmat, atât pentru metodologia educațională, cât și pentru activitățile care au drept scop conștientizarea și promovarea abordării.

II. Contribuția ECHOE la rezultatele de învățare

ECHOE înseamnă relaționarea cu patrimoniul într-o abordare experiențială. Proiectul evidențiază acele procese de învățare dezvoltate mai ales sub formă de programe educative care au loc în aer liber, care îi fac pe adulți să relaționeze într-un mod intelectual, senzorial și emoțional cu mediul înconjurător, al căror conținut face referire la patrimoniu, indiferent de tipul acestuia și care conduc la dezvoltarea de competențe cheie.

În urma cercetării au fost dezvoltate materiale educaționale pe 6 teme care s-au dovedit de interes pentru participanți:

- comunicare și integrare socială,
- conservarea patrimoniului,
- dezvoltarea de competențe cheie,
- patrimoniul natural și construit,
- promovarea unor stiluri de viață sănătoase
- dezvoltarea sustenabilă.

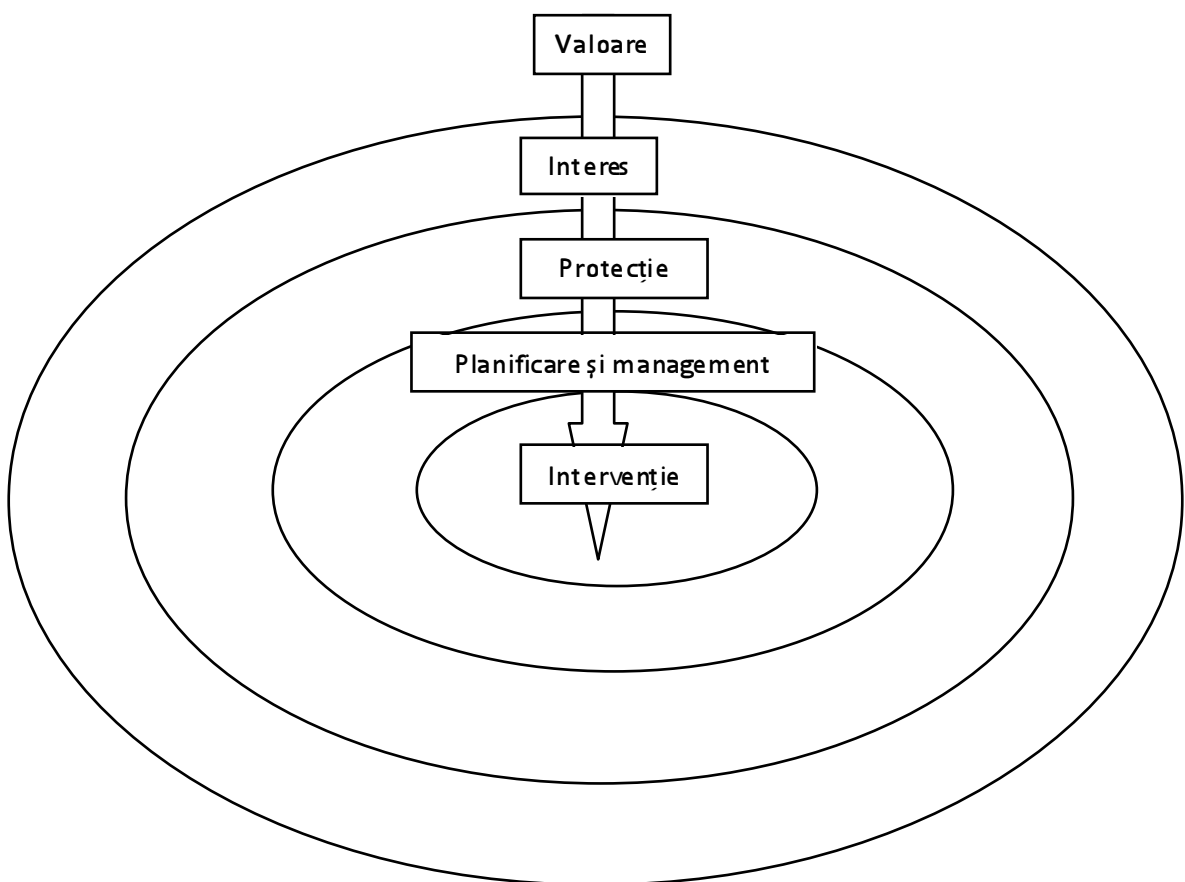
Vom prezenta în continuare pe scurt ideea de bază a fiecărui material educațional.

În contextual ECHOE, **integrarea socială și comunicarea** se referă la probleme precum identitatea personală și globalizarea, diferențele etnice și religioase, așa cum se reflectă ele în patrimoniu. O atenție deosebită trebuie acordată diversității culturale, în încercarea de a evita uniformizarea, ceea ce poate transforma integrarea socială într-un aspect negativ.

Patrimoniul poate genera dialog social, poate contribui la integrarea socială a diverselor grupuri într-o comunitate și reprezintă un mijloc de interacțiune. Programele ECHOE pot susține integrarea socială și comunicarea prin învățarea colaborativă, prin dezvoltarea de atitudini și comportamente civice și sociale: empatie, încredere, respect, toleranță, flexibilitate etc.

Termenul de conservare derivă din latinul “conservare” (cum + servare) și înseamnă “ia cu tine”. Când vorbim de o comunitate, termenul evidențiază valoarea socială a conservării ca act colectiv, ce reiese din valoarea resurselor tangibile și intangibile, recunoscute ca patrimoniu comun.

Practicile de conservare din zilele noastre implică mai multe secvențe, mai multe tipuri de persoane interesate, care vin din domenii diferite.

Există un potențial uriaș în ceea ce privește integrarea și contextualizarea acestor sfere și activitatea de conservare, precum și în combinarea acestora cu educația adulților. Conservarea ar trebui înțeleasă ca un process social, care include atât implicarea indivizilor cât și a comunităților. Programele educaționale de tip ECHOE (educație combinată între educația pentru patrimoniu și educația în aer liber) pot transforma conservarea într-un proces social, acționând la nivelul comunităților.

Dezvoltarea de competențe cheie în conservarea patrimoniului natural și cultural înseamnă:

- cunoaștere profundă a patrimoniului natural și cultural, a punctelor slabe ale acestuia și a riscurilor pe care pe presupune utilizarea masivă și inconștientă
- conștientizarea valorii patrimoniului atât pentru un individ în sine cât și pentru comunitatea din care provine
- atitudine conștientă în procesul de vizitare sau utilizare a patrimoniului
- schimbare de perspectivă: educația pentru patrimoniu nu este doar pentru experți din cultură ci și pentru indivizi dintr-o comunitate.

Dezvoltarea sustenabilă înseamnă dezvoltarea care răspunde nevoilor prezentului fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și împlini propriile nevoi. Din perspectiva dezvoltării durabile lumea este privită ca un sistem interconectat în spațiu și timp. Această abordare implică 4 aspecte: dezvoltarea ecologică, economică, socială și culturală. Dezvoltarea sustenabilă ecologică se referă la măsurarea impactului activităților umane asupra eco-sistemului și utilizarea conștientă a resurselor naturale. Dezvoltarea sustenabilă economică vizează balanța între costuri și beneficii. Dezvoltarea sustenabilă socială urmărește cunoașterea valorilor sociale din perspectivă istorică ca factor de dezvoltare a individului uman. Dezvoltarea sustenabilă culturală înseamnă printre altele păstrarea tradițiilor în relație echilibrată cu aspectele moderne ale vieții de zi cu zi și protejarea diversității culturale.

Planificarea și organizarea programelor ECHOE în termeni de dezvoltare durabilă ar presupune o atenție deosebită acordată locației și resurselor (apă, energie etc), echipamentului și serviciilor (hârtie, ITC etc), mâncării (produse eco, farfurii reciclabile etc), managementului deșeurilor, asigurării transportului (transport verde etc), aspectelor financiare și conservării diversității.

Așa cum știm factorii care influențează **un stil de viață sănătos** sunt: activitatea în spații deschise, libertatea de explorare, jocul și mișcarea, încrederea și sentimentul de apartenență la o comunitate. Mediul natural și patrimoniul cultural din spații deschise oferă oportunități pentru afiliere, sprijin social, stabilirea unor relații de prietenie și a unor legături strânse în cadrul grupului, toate acestea într-un mediu nou și "exotic". Printre beneficiile programelor educaționale de tip ECHOE enumerăm: informații despre sănătate și dietă, tradiții în prepararea mâncărilor sănătoase, conștientizarea consumului excesiv, schimbarea obiceiurilor alimentare etc.

Educația pentru patrimoniu și educația în aer liber se încadrează în tipul de educație non-formală și informală. Patrimoniul este un catalizator pentru creativitate și pentru dezvoltarea de noi competențe prin activități culturale și artistice.

Competența, așa cum este definită de forurile europene, implică patru componente: cunoștințe, abilități, atitudini și comportament. Combinația dintre educația pentru patrimoniu și educația în aer liber poate contribui la atingerea competențelor cheie definite de Uniunea Europeană, necesare unui cetățean european pentru a se adapta rapid tuturor schimbărilor:

- Aptitudini și competențe lingvistice - limba maternă și limbile străine sunt elemente care țin de patrimoniu și în același timp reprezintă un vehicul de comunicare despre mediul natural și cultural.
- Aptitudini și competențe științifice și tehnologice - aici putem enumera patrimoniul industrial, istoria științei, tehnici de construcție.

- Aptitudini și competențe civice, interpersonale, interculturale și sociale - toate aceste competențe își au rădăcinile în patrimoniu. Religia, tradiția, obiceiurile de zi cu zi, cooperarea și lucrul în echipă sunt doar câteva din elementele care pot fi acoperite prin programele ECHOE.
- Aptitudini și competențe antreprenoriale - învățarea activă și învățarea bazată pe competență promovează antreprenoriatul pentru că în aceste procese se iau inițiative, se descoperă lucruri și oameni.
- Aptitudini și competențe de exprimare culturală - descoperirea patrimoniului ne ajută să devenim conștienți de valorile culturale, credințele și percepțiile noastre.
- Aptitudini și competențe de învățare: programele ECHOE oferă contextul ideal pentru ca participanții să își creeze propriile rute de învățare și îi solicită să își dezvolte competențe de învățare.

Una dintre provocările dezvoltării și derulării de programe educaționale pentru adulți, având ca subiect **patrimoniul natural și construit**, stă în însăși complexitatea subiectului, care poate face referire la noțiuni de istorie, geografie, biologie, arheologie, planificare urbană, ecologie, conservare, antropologie etc. Provocarea se adresează în primul rând formatorului care este nevoit să integreze toate informațiile și să ofere participanților o privire holistică asupra subiectului. În același timp o privire holistică asupra subiectului reprezintă un punct tare pentru un program de tip ECHOE, pentru că oferă participanților informații diferite și în acest fel cresc șansele ca fiecare individ să găsească lucruri care răspund propriilor interese. Un astfel de program nu trebuie să ofere doar informații ci și experiențe de învățare astfel încât adulții să înțeleagă mai bine evoluția subiectului.

III. Testarea materialelor

Aceste materiale educaționale au fost prezentate grupurilor-țintă în cadrul unor ateliere cu durata de 2 zile, desfășurate în toate țările participante în proiect.

Prima zi a fost dedicată prezentării materialelor elaborate de parteneri, iar cea de-a doua zi a avut ca temă dezvoltarea creativității, iar participanții au contribuit cu ideile lor, propunând posibile programe în domeniul patrimoniului și al educației în aer liber în propriile contexte locale.

La începutul și la finalul atelierelor participanții au completat un chestionar pentru a evalua evoluția gradului lor de interes și nivelul de cunoaștere privind subiectele propuse spre discuție. În opinia participanților conservarea patrimoniului cultural și natural a fost una din temele cele mai interesante, iar subiectul despre care ei au cele mai puține cunoștințe a fost cele legate de aspectele practice și logistice ale organizării programelor ECHOE.

Ca metode de lucru în cadrul atelierelor s-au folosit metoda „world cafe” și „ancheta apreciativă”.

Cifrele statistice pentru aceste ateliere au fost: 70 de participanți din 4 țări, din 32 de orașe și din 41 de organizații. Participanții au reprezentat 26 de ocupații diferite. La final au fost realizate 13 studii de caz.

IV. Școala de vară de la Hunedoara

În ultima etapă a proiectului a fost organizată Școala de vară de la Hunedoara, un eveniment internațional care a avut rolul să prezinte și să testeze în cadrul unui grup internațional de profesioniști materialele educaționale elaborate de partenerii proiectului, explorând potențialul de învățare în aer liber al patrimoniului cultural și natural.

Școala de vară a propus drept cadru de desfășurare trei situri de patrimoniu din județul Hunedoara, oferind participanților un spectru larg de locuri și bunuri de patrimoniu ce le-a permis să testeze și să aplice resursele metodologice din proiect într-o zonă bogată și diversă din punct de vedere cultural și natural. Au fost propuse trei tipuri diferite de bunuri culturale, provenite din trei perioade istorice distincte: patrimoniu construit de origine medievală, patrimoniu rural - care include tradiții locale - și un sit arheologic. Toate cele trei locuri sunt unice și exotice, atât la nivel național, cât și internațional, fiind amplasate într-o regiune dezavantajată din punct de vedere economic și social. Prin urmare, explorarea și reflectarea asupra relațiilor dintre educație, cultură și dezvoltare locală durabilă au constituit un subiect important pe agenda evenimentului.

În cadrul școlii de vară cei peste 30 de participanți au dezvoltat nouă propuneri de programe educaționale, câte trei pentru fiecare locație propusă: Castelul Corvinilor din Hunedoara, zona etnografică "Ținutul Pădurenilor" și situl arheologic Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa. Propunerile au vizat grupuri țintă diferite: profesori, adulți din comunitatea locală, grupuri de tineri, turiști, persoane cu dizabilități, s-au concentrat pe anumite elemente de patrimoniu, au integrat elemente care țin de mediul înconjurător și de activități în aer liber, au urmărit mai multe obiective de învățare, în încercarea de a dezvolta una sau mai multe competențe cheie, au propus mai multe metode de lucru cu adulții, au acordat o atenție deosebită aspectelor de organizare și logistică, integrării sociale și comunicării, conservării patrimoniului natural și cultural, dezvoltării sustenabile, factorilor de risc și barierelor de învățare.

Școala de vară a avut o durată de cinci zile: prezentarea noțiunilor teoretice, vizită de studiu pe grupe la cele 3 sit-uri alese, dezvoltarea unor propuneri de programe educaționale de tip ECHOE și testarea acestora de către ceilalți participanți și reprezentanți ai comunităților locale.

V. Activități viitoare

Proiectele educaționale elaborate de specialiști în cadrul școlii de vară vor fi publicate ca parte a unui manual de prezentare și promovare a educației pentru patrimoniu în aer liber, care va fi accesibil online și în versiune tipărită.

Impresiile participanților în proiectul ECHOE au fost pozitive și o parte din participanții din cadrul atelierelor și al școlii de vară acționează deja în direcția implementării programelor educaționale pentru adulți, programe combinate, de tip ECHOE.

Iată câteva mărturii:

„În urma școlii de vara am acumulat numeroase informații pe care, cu siguranță, le voi folosi în viitor, și, de asemenea, am avut ocazia să cunosc oameni cu o experiență vastă, de la care am învățat multe lucruri cu aplicații în diverse domenii. Consider că această experiență a fost foarte utilă pentru mine, atât din punct de vedere profesional, cât și personal, și pot spune că aș dori să aprofundez aceste informații, dacă voi mai avea ocazia să particip la alte activități similare. Vă mulțumesc!”

Daniela Cristina Scarlatescu
Muzeul National Brukenthal, Sibiu

„Am participat în calitate de coordonator pentru arheologie la școala de vară desfășurată în județul Hunedoara. Participarea la acest eveniment a fost pentru mine o premieră, o experiență cu totul nouă care mi-a deschis noi orizonturi în cadrul profesiei. Am avut șansă să particip la elaborarea unor proiecte, parcurgând pe rând: formarea echipelor, elaborarea strategiilor, colectarea de date în teren, sistematizarea datelor, formularea de idei și discutarea lor etc. Schimbul de idei cu profesioniști din diferite domenii și colaborarea pe parcursul tuturor etapelor parcurse a fost un prilej de reflecție, dar și un demers relaxant, totodată.

În final, cred că au fost identificate nevoile imediate ale sitului, iar proiectele propuse răspund acestor nevoi, pot fi implementate cu succes și pot constitui o baza pentru dezvoltarea ulterioară a sitului, a comunității și a întregii zone. În ceea ce mă privește, în urma experienței trăite în cadrul școlii de vară Echoe 2012 nu numai că mi-am dezvoltat anumite competențe, dar am putut să particip la o aplicație practică asupra unui sit, aplicație care poate fi multiplicată și adaptată și în alte situri.”

dr. Iosif Vasile Ferencz
cercetator științific
Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva

Website-ul proiectului www.echoe.eu.eu va funcționa în continuare ca mijloc de informare în domeniul educației pentru patrimoniu și al educației în aer liber prezentând resurse de informare din țară și străinătate.